

STVARNI KATALOG V LJUDSKIH KNJIŽNICAH

(Osnovna vprašanja)

JOSIP RIJAVEC

Splošno znano in priznano je pravilo, da so dobro urejeni in pravilno vodeni katalogi temeljni pogoj za uspešno poslovanje vsake knjižnice. Ravno zaradi tega vrednotimo strokovno ureditev knjižnice in sposobnost njenega osebja v prvi vrsti po ureditvi in vodenju katalogov. Iz tega izhaja nenehna dolžnost, da moramo strokovnemu napredku in izpopolnjevanju knjižničnih katalogov posvečati največjo pozornost.

Temu cilju naj bi rabil tudi ta članek, ki ima neposredni namen, da v javni razpravi načne zelo važno in občutljivo vprašanje stvarnega kataloga v naših ljudskih knjižnicah, vprašanje, ki je še vedno premalo razčiščeno in v praksi precej neenotno rešeno. Jasno je, da članek z omejenim obsegom ne more izčrpno obdelati celotne problematike, zlasti pa ne navesti dovolj konkretnih navodil, ki bi bila za ljudskega knjižničarja najbolj koristna. To je naloga posebnega priročnika, ki bo, upajmo, v doglednem času na razpolago.

Ne glede na vsa navodila in teorije se v praksi postavlja vprašanje stvarnega kataloga v ljudski knjižnici navadno šele takrat, ko knjižničar izgubi pregled nad vsebino knjižnega fonda in ko zato pri izposoji in nabavi knjig prihaja v resne težave. Pred tem je namreč stvarni katalog nadomeščal zgolj knjižničarjev spomin, kakor tudi njegova razgledanost in spretnost, da je obiskovalcu lahko postregel s primerno, ali pa celo s knjigo zaželene vsebine. Sicer je res, da priporočajo razni priročniki in predavatelji vzporedno z inventarno knjigo in abecednim imenskim katalogom uporabo raznih shem stvarne katalogizacije tudi pri najmanjših knjižnicah, vendar pa je praksa pokazala, da prihaja v ljudskem knjižničarstvu do sistematičnega in strokovnega evidentiranja knjižnega fonda po strokah šele pri večjih knjižnicah, in sicer skoraj redno šele takrat, ko knjižnica nastavi poklicnega in polno zaposlenega knjižničarja ali bibliotekarja. To je popolnoma razumljivo in skoraj neizogibno, če uvidevamo, da zahteva delo pri stvarnem katalogu splošno in strokovno dobro razgledanega uslužbenca, da vzame veliko časa, in kar je glavno, da zahteva celega človeka. V splošnem lahko trdimo, da gre v praksi celo večina znanstvenih in strokovnih knjižnic po isti razvojni poti: v prvi fazi zgolj inventariziranje in abecedni imenski katalog in šele potem, v drugi fazi ureditve, izdelava stvarnega kataloga.

Ugotovitev, da prihaja v praksi do zares strokovne obdelave stvarnega kataloga navadno šele ob nastavitvi poklicnih uslužbencev, nam vsiljuje zaključek, da se problem stvarnega kataloga v celoti in kompleksno lahko postavlja šele v srednjih in velikih ljudskih knjižnicah. Že omenjene, bolj ali manj poljubne strokovne sheme in razdelitve, ki jih priporočajo razni priročniki in ki pridejo po našem mnenju v poštev morda samo za najmanjše ljudske knjižnice, so včasih sicer upravičene in koristne, vendar pa v njihovem primeru še ne moremo govoriti o stvarnem katalogu v pravem pomenu besede, temveč zgolj o bolj ali manj posrečeni razdelitvi knjižnega fonda. Strokovno vodeni stvarni katalog pa je stvar dobrega bibliotečnega strokovnjaka, stvar široke razgledanosti in temeljite splošne izobrazbe. Pri tem seveda mislimo samo na večje knjižnice, ker v majhnih krajevnih in vaških knjižnicah pač ne predstavlja stvarni katalog nobenega težkega problema.

Dokazovati važnost in potrebo stvarnega kataloga bi bilo v strokovnih bibliotekarskih krogih vsekakor odveč. Vendar bo prav, če tudi samo v neposredni zvezi s tem vprašanjem opozorimo na nekaj značilnosti nove vloge srednjih in večjih ljudskih knjižnic v sedanjem in bodočem obdobju našega družbenega razvoja.

Organizacija naše upravne oblasti, razvoj gospodarstva, industrializacija, akcija izobraževanja odraslih, zlasti pa nova šolska reforma, skratka — razvoj socializma pri nas vedno bolj in vedno hitreje zmanjšuje razliko med standardnimi kulturnimi centri in podeželjem. Kulturna in znanstvena dejavnost nista več privilegija samo nekaterih večjih središč; vsa ta dejavnost se v hitrem tempu prenaša na vedno večje število večjih in tudi manjših pokrajinskih središč. Izobraženci, in med njimi celo izraziti znanstveni delavci, so v podeželskih krajih, zlasti industrijskih, vedno številnejši in njihovo delo vedno bolj intenzivno. Pa tudi ne glede na vse to postajata kultura in znanost vedno bolj zadeva širokih množic in njihove zahteve v odnosu do izobrazbe, knjige in knjižnic vedno večje.

Na podlagi navedenih dejstev ni težko priti do sklepa o novih, specifičnih nalogah ljudskih knjižnic. Pred ljudske knjižnice, zlasti pa v večjih in pomembnejših podeželskih središčih, se z dinamiko družbenega razvoja vedno bolj in vedno hitreje postavljajo v določenem obsegu, pa naj to zveni še tako nenavadno, že prave znanstvene in strokovne naloge in ne več zgolj splošno in poljudno ljudsko izobraževalno delo. Malo število študijskih, edinih znanstvenih knjižnic našega podeželja ne more več kriti vseh znanstvenih in strokovnih potreb področij izven glavnih kulturnih centrov. Te potrebe bomo morali vedno bolj kriti z dviganjem

vsebine in kvalitete srednjih in večjih ljudskih knjižnic, ali konkretno — z dviganjem števila kvalitetnega strokovnega osebja, s smiselno nabavno politiko, in kar je še posebno aktualno, z dvigom kvalitete strokovnega bibliotečnega dela. Kot pa smo že na začetku navedli, se kvaliteta dela v vsaki knjižnici najbolj neposredno in vidno kaže v njenih katalogih, zlasti pa v *stvarnem katalogu*, ker samo le-ta, dobro in strokovno voden, omogoča

— bibliotekarju oziroma knjižničarju: trajen, sistematičen in popoln pregled nad knjižnim fondom in s tem v zvezi tudi smiselno nabavno politiko in dobro postrežbo obiskovalcev;

— obiskovalcu, zlasti zahtevnejšemu: samostojno, načrtno in najhitrejšo uporabo knjižnega fonda v njegovi knjižnici.

Če upoštevamo prej navedeno razširjeno vlogo naših ljudskih knjižnic, potem lahko trdimo, da sploh ne bi smelo biti bistvene razlike v obdelavi stvarnega kataloga neke splošne znanstvene in srednje ali večje ljudske knjižnice. Razlike bodo pač v različni koncepciji, v bolj ali manj poglobljeni obdelavi posameznih strok in ved, v skladu z dejanskimi, zlasti krajevnimi potrebami in nalogami ene ali druge knjižnice. Vsekakor pa mislimo, da bi v bodočem razvoju vedno bolj moralo ugašati sedaj precej udomačeno mnenje, da je tehnika bibliotekarskega dela v ljudskih knjižnicah lahko bolj primitivna in površna. Tako stanje je pri nas verjetno bolj posledica pomanjkanja dobrega strokovnega kadra v ljudskih knjižnicah kot pa dejanskega prepričanja.

Po sedanji teoriji in praksi delimo, kot je znano, stvarni katalog na *abecedni predmetni* in na *sistematski katalog*. Le-tega lahko dopolnimo še z različnimi praktičnimi posebnimi katalogi (kartotekami), ki imajo vsi vlogo pomagala pri iskanju zaželenih stvari v knjižnici. Res je sicer, da sta za popolno kritje vseh potreb dejansko potrebna oba dela stvarnega kataloga (predmetni in sistematski), vendar pa je glede na veliko pomanjkanje strokovnega osebja v vsej Sloveniji samo nekaj knjižnic (in še to znanstvenih), ki bi mogle redno voditi oba kataloga. Zato se v prej navedenih ljudskih knjižnicah praktično postavlja vprašanje izbire *ene same vrste* stvarnega kataloga, t. j. predmetnega ali sistematskega.

Primerjajmo uporabnost in prednosti ene in druge vrste stvarnega kataloga v ljudski knjižnici.

Predmetni katalog ima, splošno vzeto, samo eno, toda važno prednost pred sistematskim, in sicer, da omogoča, da knjigo z zaželeno snovjo poiščemo hitro in enostavno pod najožjim pojmom

(geslom) — podobno kot iščemo pojem v enciklopediji ali leksikonu.

Na drugi strani ima *sistematski katalog* več prednosti kot predmetni, ki so za dobro poslovanje knjižnice izredno važne, in sicer:

1. Sistematski katalog nudi jasen in popoln pregled knjižnega fonda v celoti in po posameznih strokah, kar omogoča:

— načrtno in sistematično nabavno politiko, ki je na podlagi predmetnega kataloga izključena, ker so stroke razbite na najraznovrstnejše pojme, urejene zgolj po abecedi, a ne po neki snovni sistematiki;

— strokovnjaku, da dobi jasen pregled nad vsemi deli, ki jih ima knjižnica iz neke določene, zlasti pa iz njegove stroke.

2. Sistematski katalog omogoča sistematsko evidenco leposlovja po narodnostih in zvrsteh, kar je pri predmetnem nemogoče, čeprav je ravno leposlovje pri ljudski knjižnici bistvenega pomena.

3. Izdelava in vodenje sistematskega kataloga sta dejansko lažja kot pa izdelava predmetnega. Predmetni katalog zahteva enotnost gesel, dopolnjenih z nešteti kazalkami in vodilkami, kar je zelo zapletena in dolgotrajna zadeva, ki potrebuje izkušenega strokovnjaka.

Na podlagi gornje primerjave bi sledil naslednji zaključek:

Če si že knjižnica iz objektivnih razlogov ne more privoščiti obeh katalogov, kar bi bilo idealno, je vsekakor veliko bolj priporočljivo, da se odloči za sistematskega. Dejansko se naše ljudske knjižnice tega v praksi tudi držijo, ker ni znan primer, da bi neka ljudska knjižnica vodila tudi predmetni katalog, zlasti pa brez sistematskega.

Zelo važno je vprašanje izbire *vrste* (sistema) *sistematskega kataloga*. Bistvo sistematskega kataloga je namreč ravno v tem, da se evidenca knjižnega fonda vodi in urejuje po točno in vnaprej določenem sistemu — shemi, ki omogoča, da se knjige z enako ali sorodno vsebino vsakokrat enako ocenijo, kar nam jamči, da bodo knjige določenih strok v katalogu zares skupaj, sistematično in pregledno pokazane. Od točnosti in enotnosti klasificiranja posameznih knjig je v prvi vrsti odvisna vrednost stvarnega kataloga.

Načinov in shem za vodenje sistematskega kataloga je lahko več, ki pa končno vse vodijo k istemu cilju — k sistematičnemu pregledu knjižnega sklada. Za »domačo uporabo« si pravzaprav lahko vsaka knjižnica sama izdela svojo shemo na način, ki naj-

bolj odgovarja njenim potrebam, kar pač zavisi od večje ali manjše spretnosti in razgledanosti knjižničarja. Takih shem – boljših in slabših – je v naših knjižnicah še vedno precej. Kot smo že navedli, priporočajo razni priročniki, zlasti v drugih republikah, razne sheme za ljudske knjižnice, vendar pa je njihova slaba in najslabša lastnost ravno v tem, da se med seboj razlikujejo, da niso enotne, ker so pač rezultat zgolj subjektivnega mišljenja posameznih avtorjev. Razen tega pa take sheme ne omogočajo pravega in sistematskega razvoja kataloga. Zato bi smeli njihovo uporabo izjemoma samo dopuščati, ne pa priporočati, in še to zgolj v najmanjših in majhnih knjižnicah, nikakor pa ne v srednjih in večjih, zlasti tistih, ki imajo perspektive naglega in večjega razvoja.

Pri sedanjem stanju bibliotekarske vede je po našem mnenju prava in dobra rešitev tega vprašanja v uporabi enotnega in preizkušenega sistema *mednarodne decimalne klasifikacije* (okrajšano DK). V tem pogledu je zlasti v Sloveniji opravila med ljudskimi knjižnicami pravo pionirsko delo brošura B. Preglja »Delo knjižničarja v ljudski knjižnici« (Ljubljana 1950), ki ima v prvi vrsti zaslugo, da se je veliko naših ljudskih knjižnic že oprijelo sistema mednarodne DK. Podobno vlogo so opravili tudi razni strokovni tečaji, ki so bili namenjeni dvigu strokovnega kadra v ljudskih knjižnicah.

Na splošno se sistem mednarodne DK še vedno sprejema s precejšnjo rezervo in nezaupanjem, češ, da je to nekaj zelo kompliciranega in za nestrokovnjake zelo težko razumljiva zadeva ter zaradi tega dobro uporaben samo za znanstvene, a nikakor ne za ljudske knjižnice. Vsakdo, ki se vsaj malo poglobi v ta sistem, pa bo kmalu uvidel, da omogoča ravno mednarodna DK vse kombinacije sistematskega kataloga: od najpreprostejše razdelitve na, recimo, deset skupin pri najmanjših knjižnicah, pa do najpodrobnejše in znanstveno dognane razdelitve pri največjih knjižnicah. Sistem DK je dejansko uporaben za vse vrste in stopnje knjižnic. Bistvo in težava problema pa je v tem, da se za vsak konkretni primer in za vsako knjižnico posebej pravilno odločimo glede širine in globine klasificiranja. V tem pogledu nekateri bibliotekarji večkrat pretiravajo, ker se ne glede na aktualnost stroke in praktično potrebo trudijo, da bi klasificirali do najmanjših podrobnosti. Tak postopek jemlje seveda ogromno dragocenega časa in brez potrebe komplicira praktično uporabnost sistematskega kataloga, kar pri nestrokovnjakih vzbuja škodljiv odpor do tega, sicer dobrega sistema. Bibliotekar in knjižničar ne smeta nikoli postati sužnja tega sistema, ki lahko postane neko-

risten in nepraktičen, če ga preveč togo in »birokratično« uporabljamo. Sistem mora služiti bibliotekarju, ne pa bibliotekar sistemu.

Zelo pogost je tudi pomislek, da se obiskovalci ne bodo mogli znajti med številkami DK in si poiskati zaželene knjige. Glede na ta pomislek je treba vedeti, da številke dejansko niso namenjene obiskovalcem, temveč, da so zgolj sredstvo v rokah bibliotekarja ali knjižničarja, ki mu omogoča, da knjige z enako ali s sorodno vsebino evidentira na določenem mestu. Spreten bibliotečni delavec bo številke, zbrane v primernih skupinah, zamenjal oziroma dopolnil s primernimi gesli, kar bo tudi preprostemu obiskovalcu omogočilo, da se bo v katalogu (kartoteki) prav lahko znašel.

Če tako, praktično in življenjsko, gledamo na sistem mednarodne DK, bomo lahko prišli do zaključka, da je uporaben za vse velikosti ljudskih knjižnic. Najvažnejše pa je pri vsej zadevi to, da s sprejetjem tega sistema dosežemo enotnost v strokovni razdelitvi knjig v vseh naših knjižnicah. In končno — z njegovo uporabo se priključimo splošno priznanemu mednarodnemu sistemu, kar je tudi velikega pomena, zlasti pa pri uporabi večine tujih bibliografij, priročnikov in druge strokovne literature.

Zelo je priporočljivo, da se vsaka knjižnica, prej ko se odloči za uvedbo stvarnega kataloga (konkretno mednarodne DK), posvetuje s strokovnjakom, ki ima na tem področju že večletne izkušnje. Na ta način se bomo izognili mnogim začetnim napakam, ki bi se pozneje lahko maščevale. Zlasti je važno, da se že v samem začetku odločimo za — že prej poudarjeno — pravilno koncepcijo (t. j. širino in globino sistematskega kataloga). Pri najmanjših knjižnicah bo na splošno dovolj, če se odločimo zgolj za osnovno razdelitev na deset oddelkov, razen seveda pri lep-slovju, kjer bo v vsakem primeru potrebna podrobnejša razdelitev. Pri najmanjših in majhnih knjižnicah, zlasti pa pri tistih, ki nimajo potrebe in izgledov, da bi v bodočnosti pomembno narasle, lahko knjige tudi v samih policah razdelimo po strokah, kar je pri knjižnicah s svobodnim pristopom obvezno. Na ta način dobimo nekak »živi« sistematski katalog. Mimogrede omenjeno, pri večjih knjižnicah je priporočljiva tudi naslednja razdelitev: celotni fond je najprej evidentiran v splošnem sistematskem katalogu in po običajnih načelih razporejen v skladišču. Iz skladišča izločimo nato manjši del knjig, tiste, ki so najbolj iskane in priporočljive ter namenjene svobodnemu pristopu in izbiri. Te knjige razporedimo na določenih policah v izposojevalnici po strokah, po sistemu DK. Jasno je, da se ta del knjižnega fonda občasno obnavlja in menja.

Pri srednjih, zlasti pa pri večjih knjižnicah z delno znanstveno vlogo, je pravilna koncepcija težja in občutljivejša zadeva. Pri tej odločitvi je treba upoštevati zlasti naslednje principe:

1. *Velikost knjižnice.* Večja knjižnica, t. j. večji knjižni fond zahteva bolj natančno klasifikacijo.

2. *Vsebina knjižnega fonda.* Stroke, ki so v knjižnici zastopane z več deli, ali pa stroke, ki imajo perspektivo večjega razvoja, se bolj podrobno klasificirajo, druge pa bolj grobo.

3. *Krajevne potrebe.* Določena industrijska ali obrtna stroka, določena kmetijska panoga, določene vrste krajevnih šol in drugi krajevni faktorji (zgodovinski razvoj, bližina državne in narodnostne meje itd.) odločilno vplivajo na razvoj posameznih strok, in sicer glede na nabavo knjig, kakor tudi glede na natančnost obdelave teh »lokalnih« strok.

Čeprav je koncepcija in obdelava sistematskega kataloga precej subjektivna stvar, ne bo odveč, če iz dosedanjih izkušenj opozorimo samo na nekaj bolj značilnih primerov, ki jih je koristno upoštevati pri posameznih skupinah DK. Praksa je namreč pokazala, da poleg drugih ravno ti problemi povzročajo precejšnje začetne težave.

Pri skupini »O« (Splošna dela) je priporočljivo, da se n. pr. bibliografije, društva, organizacije, razstave, enciklopedije in leksikoni, revije in časniki evidentirajo tudi pri odgovarjajočih strokah, kolikor niso samo splošnega značaja.

V skupini »1« (Filozofija) bomo gotovo naleteli na težave glede klasifikacije pojma »dialektični materializem«, ker nam mednarodni priročniki DK za ta pojem (kakor tudi za nekatere druge pojme s področja socialističnega razvoja znanosti) ne nudijo primerne vrstilca. Po izkušnjah Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani je za ta pojem najbolje, če se odločimo za kombinacijo 1:335.5 (filozofija : marksizem). Ravno tako bomo marsikdaj v zadregi, katera marksistična dela naj evidentiramo v skupini »filozofija« (1:335.5) in katera v skupini »marksizem« (335.5), ki ga DK postavlja v skupino »politična ekonomija«. Če ni na razpolago izkušenega strokovnjaka, ki bi to odločil, potem je najbolje, da taka dela evidentiramo v obeh skupinah.

Skupina »2« (Verstvo) ne bo v ljudski knjižnici delala posebnih težav in bo razdelitev na dve decimalki zadovoljila potrebe tudi zahtevnejših knjižnic. Opozarjamo, da v to skupino uvrščamo tudi protiverska dela (ateizem).

Skupina »3« (Družbene vede) utegne povzročiti precej težav, zlasti pa n. pr. pri naslednjih pojmi:

Za izražanje NOB je priporočljivo, da uporabimo vrstilec 323.27 (vstaje, državljanska vojna itd.) in da ta oddelek razdelimo na dva dela: a) za Jugoslavijo 323.27 (497.1) in b) za razne druge dežele in narode 323.27 (geografski znak dežele). Glede evidentiranja NOB v skupini »zgodovina« in »leposlovje« opozarjamo na zadevno pojasnilo pri skupini »9«.

SZDL in druge politične množične organizacije izražamo verjetno najprimerneje z vrstilcem 329.1, tako da za AFŽ in mladinske organizacije dodamo po potrebi še pomožni vrstilec za žene in mladino.

Delavsko gibanje uvrščamo načelno v oddelek 331 (delo — delavci — delodajalci). Če ima takšna knjiga tudi zgodovinsko snov, jo lahko pokažemo tudi v skupini zgodovine tiste dežele.

Ljudsko prosveto izražamo precej primerno v skupini »vzgoja« z vrstilcem 374.

Pri skupini »narodopisje« (39) je priporočljivo, da se ljudska proza in poezija pokažeta tudi pri književnosti posameznih narodov v oddelku »8«. Primer: 886.3 : 398.2 (slovenska književnost — ljudska proza).

Skupina »4« (*Jezikoslovje*) v splošnem ne bo povzročala pri ljudskih knjižnicah posebnih težav. Izkušnje so pokazale, da bodo tudi pri večjih ljudskih knjižnicah v tej skupini verjetno zadovoljevale samo tri podskupine, in sicer: splošno jezikoslovje, jezikoslovje posameznih narodov, slovarji.

V skupinah »5« (*Prirodne vede*), »6« (*Porabne vede*), »7« (*Umetnost in šport*) ne bo večjih problemov. Važno je, da se v skladu z obstoječim skladom in dejanskimi potrebami odločimo za pravilne pododdelke in za smiselno podrobnost v klasifikaciji.

Skupina »8« (*Leposlovje*). Glede na to, da predstavlja leposlovje pri ljudskih knjižnicah največji del knjižnega fonda in da ima ta skupina najštevilnejšo izposajo, je njena dobra ureditev največjega pomena. Sistem DK nudi glede tega veliko možnosti in toliko dobrih kombinacij, da bi bilo odveč vnaprej propagirati neko določeno rešitev kot edino pravilno. Ker temelji na večletnih izkušnjah, priporočamo interesentom, da si ogledajo razdelitev leposlovja v seznamu knjig v srbskem in hrvaškem jeziku, ki ga je l. 1956 izdala Delavska knjižnica v Ljubljani. Jasno je, da to ni edina možna in edino priporočljiva kombinacija, vendar pa utegne marsikomu koristiti pri iskanju lastne rešitve za to skupino, kakor tudi na splošno pri ureditvi celotnega sistematskega kataloga.

Skupina »9« (Zemljepis in zgodovina). Pri tej skupini moramo zlasti opozoriti na oddelek »domoznanstvo« (908). Ta oddelek nudi namreč široke možnosti evidentiranja gradiva, ki se neposredno tiče samega kraja oziroma področja, ki spada v delokrog določene knjižnice. Po navodilih DK zbiramo v tem oddelku gradivo, ki obravnava zemljepisna, kulturna, gospodarska in tudi druga vprašanja določenega kraja ali predela. Vse pomembnejše ljudske knjižnice naj bi imele za svojo posebno nalogo, da vestno zbirajo in da v tem oddelku pregledno in sistematično evidentirajo gradivo in podatke, ki so pomembni za njihovo področje, kar bo knjižnici omogočilo, da postane sčasoma pravi arhiv dokumentov domačega kraja. Morda je priporočati, da se knjige, publikacije in dokumenti, ki se tičejo domačega kraja, hranijo na posebnem mestu.

Ker pripada gradivo domačega kraja vsebinsko tudi drugim skupinam DK, bi po našem mnenju bilo praktično, da take publikacije pokažemo na dveh mestih: v določeni stroki v ožjem smislu (n. pr. NOB pod 323.27) in pri oddelku domoznanstva domačega kraja (n. pr. z oznako 908 : 323.27). Javni in kulturni delavci bodo hvaležni, če bodo vse gradivo, ki se tiče njihovega kraja, imeli pregledno zbrano na enem mestu. Končno se s tem postopkom goji pozitivna tradicija domačega kraja, kar tudi ni brez pomena.

V skupini »zemljepis« (91) priporočamo, da se dokumentarni potopisi, poleg evidence v odgovarjajoči zvrsti leposlovja, evidentirajo tudi v oddelku zemljepisa področja, ki ga obravnavajo.

Pri biografskih romanih bomo postopali na podoben način: evidentirali jih bomo pri leposlovju, a opisano osebo tudi v oddelku biografije (92). Osebe domačega področja — zaradi popolnosti — pa mirno lahko evidentiramo še v oddelku domoznanstva domačega kraja, čeprav ni ta postopek predviden v pravilih mednarodne DK (n. pr. 908 : 92 A—Ž).

K oddelku »zgodovina« ne bi imeli posebnih pripomb. Praksa je pokazala, da večkrat pridemo v zadrego glede klasificiranja literature o NOB, t. j. ali naj jo pokažemo samo v oddelku NOB (323.27) ali pa v oddelku »zgodovina — II. svetovna vojna«. Če dvomimo, je načelno najbolje pokazati tako publikacijo na obeh straneh. Če ima delo še literarno vrednost, potem ga lahko pokažemo še v določeni zvrsti leposlovja (n. pr. reportaže, spomini, dnevniki). V vsakem primeru pa je priporočljivo, da največjo pozornost posvečamo domači zgodovini (jugoslovanski, slovenski, krajevni).

Pred zaključkom še nekaj splošnih pripomb.

Pri klasifikaciji knjig, ki obravnavajo več pojmov, bomo takšno knjigo, kot je že znano, pokazali na več mestih, t. j. pri

vsakem pojmu posebej. Če dvomimo, ali naj bi delo pokazali na več mestih, se je bolje odločiti za več evidenc, da bo knjigo mogoče bolj zanesljivo najti.

Glede *evidence mladinskih knjig* je dosedanja praksa pokazala, da je najbolje, če jih evidentiramo na dveh mestih: v osnovnem sistematskem katalogu z dodatkom pomožnega vrstilca za mladino (024.7) in v posebnem sistematskem katalogu mladinskih knjig. S prvo evidenco dosežemo popolnost splošnega sistematskega kataloga, z drugo pa dobimo neodvisen, celoten in sistematski pregled mladinskega slovstva v svoji knjižnici.

V ljudskih knjižnicah je pomembno tudi vprašanje delitve stvarnega kataloga *po posameznih jezikih*, v katerih so knjige tiskane. V splošnem se v naši republici v večji ljudski knjižnici kaže kot praktična n. pr. sledeča razdelitev: a) knjige v slovenščini, b) knjige v ostalih jugoslovanskih jezikih (srbohrvaščina, makedonščina), c) knjige v ostalih slovanskih jezikih in č) knjige v ostalih tujih jezikih. V vsakem primeru pa je to stvar subjektivnih lokalnih potreb, pogojev in izkušenj.

Važna je tudi *oblika kataloga*, oziroma njegova tehnična obdelava in ureditev. V tem pogledu prideta v poštev dve obliki: listovni katalog (kartoteka) in tiskani knjižni katalog.

Vsaka knjižnica, ne glede na velikost knjižnega fonda, mora v prvi vrsti urediti in dosledno voditi svoj splošni stvarni katalog v kartotečni (listovni) obliki. Tak listovni stvarni katalog naj bi bil nekak matični katalog, t. j. osnovni in trajni sistematski pregled celotnega knjižnega fonda po strokah. Navedeni listovni, izredno gibljivi katalog nam v kasnejšem razvoju po potrebi omogoča razne kombinacije in izboljšave, zlasti pa izdelavo raznih posebnih katalogov in pregledov. Notranja tehnična ureditev listovnega sistematskega kataloga (vlaganje in razvrstitev kartotečnih listkov, njihova razdelitev na skupine in podskupine, izpisovanje gesel itd.) je sicer zelo važna zadeva, vendar pa to vprašanje presega okvir tega članka. S tem v zvezi omenjamo samo, da vsebuje kartotečni listek sistematskega kataloga praviloma zgolj skrajšani popis vsake knjige, ker popoln popis lahko poiščemo v abecednem imenskem katalogu.

Ker naslov knjige velikokrat ne označi dovolj točno vsebine knjige, je zlasti pri nejasnih naslovih priporočljiva *anotacija*, t. j. kratka beležka o stvarni vsebini knjige.

Stvarni katalog v knjižni (tiskani) obliki, ki si ga lahko nabavi vsak posamezni obiskovalec, je v prvi vrsti stvar finančnih možnosti posameznih večjih ljudskih knjižnic. To je za enkrat pri nas še težak problem, ki ga bomo v bližnji bodočnosti morali

vsekakor bolj učinkovito reševati. Sodobni obiskovalec knjižnice je veliko bolj razgledan, veliko zahtevnejši in samostojnejši ter se ne more več zadovoljiti zgolj s kartotečnim katalogom ali s knjižničarjevimi nasveti. Njegova težnja se razvija vedno bolj v smeri samostojne orientacije in izbire čtiva. S tega vidika postaja vloga tiskanih katalogov (za individualno uporabo) vedno večja, a v velikih ljudskih knjižnicah postaja potreba po tiskanih katalogih že skoraj neobhodna. Problem tiskanih katalogov v ljudskem knjižničarstvu je tako važno in kompleksno vprašanje, da bi zaslužilo posebno obdelavo. Zaradi ilustracije navajamo glede tega avtoritativno mišljenje sodobnega nemškega bibliotekarja Rudolfa Angermanna, ki pravi, da »mora končno prodreti spoznanje, da tiskani katalog ni samo nekakšen zabaven nameček, ampak da je potrebno in obvezno sredstvo javne knjižnice, ki lahko samo na ta način, v skladu s svojim bistvom, deluje v globino in širino. Čeprav je to morda danes še utopično, vendar ostane to dejstvo neomajno.« (Bücherei und Bildung 1957.)

Jasno je, da je za vodenje sistematskega kataloga potreben poseben priročnik (tablice DK) z navodili, ki pa ga žal v slovenščini kakor tudi v srbohrvaščini še nimamo. Za potrebe naših ljudskih knjižnic bi bila morda najbolj priporočljiva skrajšana nemška izdaja mednarodne DK. Za začetek si lahko pomagamo na ta način, da si v neki večji znanstveni knjižnici s pomočjo izkušenega bibliotekarja izdelamo (poslovenimo) lastne tablice v predvidenem in potrebnem obsegu, s tem da jih pozneje med delom po potrebi dopolnjujemo. Interesentom pa sporočamo, da je v pripravi slovenska izdaja tablic mednarodne DK, namenjena našim ljudskim knjižnicam, ki bo izpopolnila občutno vrzel v naši strokovni literaturi.

ORGANIZACIJA IN KOORDINACIJA ZNANSTVENEGA DELA V KNJIŽNICAH

LEOPOLD ŠMALC

V prvi vrsti je potrebno ugotoviti, da ni v jugoslovanskih predpisih nobene določbe o organizaciji znanstvenega dela ali znanstvene službe v knjižnicah, še manj pa o načinu ali sistemu znanstvenega sodelovanja. Znanstveno delo pač omenjajo predpisi o centralnih knjižnicah kot njihovo nalogo, in to v prvi vrsti v smeri omogočanja znanstvenega dela znanstvenikom in znanstve-